

СВОБОДНОТО ВРЕМЕ В ПОЛЕТО НА ОБРАЗОВАНИЕТО

Румен Стаматов, Светлана Сарийска, Галин Цоков

LEISURE IN FIELD OF EDUCATION

Rumen Stamatov, Svetlana Sariiska, Galin Tzokov

Резюме: Статията обсъжда възможността за разглеждане на свободното време като тема на образованието. Очертани са различните отношения между свободно време и учене, както и значението на преосмислянето на свободното време за развитието на личността. Статията представя програма за преосмисляне на свободното време в процеса на ученето.

Summary: The article discusses the possibility of considering leisure as a subject of education. Different relationships between leisure and learning have been outlined, as well as the importance of rethinking leisure time for personality development. The article presents a program to reconsider the free time in the learning process.

Ключови думи: свободно време, учене, развитие, учебна програма

Keywords: leisure, learning, development, curriculum

Въведение

В пределите на свободното време могат да се открият активности с различна смислова насоченост. Това са свободно избрани активности, които указват различни екзистенции. Самият избор на активностите през свободното време предполага едно рефлексивно разбиране на възможностите на свободното време, на пределите и преливанията на различните активности, с които се осъществява отговорното отношение към самия себе си. Не е трудно също да се долови и разрива между възможностите на свободното време и реалното оползотворяване на тези възможности. Наличността на свободното време в което може да се разгърне продължаващото учене, не се преживява задължително като „възможност за мен“. Обитаването в свободното време чрез ангажиране с активности, които са свързани с ученето, предполага осъзнаване на тази възможност и придобиване на известен опит. А с това и самоконституиране на аза като пребиваващ в една от възможностите за използването на свободното време за постигане на академични успехи и опит, които са неразривно свързани с благополучието. Как би могло да се случи това? Един от пътищата е чрез осъзнаване на възможностите на свободното време, което поставено в контекста на образованието предполага присъствие на политики и програми за разкриване на ценността и значението на свободното време.

Самото образование трябва да осигури знание за значението на свободното време за ученето, за самоосъществяването, благоденствието и здравето, за полагане ценността на ученето в контекста на развитието на силните страни. Да открие пространства за обвързване на ученето със свободното време и за изпълване на свободното време със съдържателни активности, които подпомагат не само академичните търсения но и утвърждаването на собствения аз. Един от

начините за преодоляването на разрывите между развитието на академичните способности и силните страни е чрез преосмислянето на свободното време и употребите на свободното време, което е залог не само за академични постижения но и за благополучието. Въпросът е дали свободното време се самопохва като възможност за едно продължаващо учене или е необходима една рефлексивност, с която да се удостовери неговата ценност за самото учене, но вече освободено от бремето на непосилно задължаване. Ще приемем, че опита с времето не може да се разглежда извън едно рефлексивно отношение, което може да бъде постигнато чрез целенасочено обучение и преживяване.

Отношение между учене и свободно време

Приетото разграничение между формално и неформално обучение е обвързано с различни концептуализации на самото обучение. Между тези форми на обучение се откриват и противопоставяния, което придава и определена несъизмеримост между ученето и свободното време. В повечето проекти свободното време се асоциира с освободеност от задължения и принуди, а ученето - със задължения, които не винаги се преживяват със свобода. Обвързването на ученето с не-свободата се дължи на асоциирането с официалния начин на учене в училище, което се вижда от следното определение:

Ученето е социален процес, в който се постига личностен растеж, извършван в избрана контролирана среда, която може да бъде институционализирана като училище или колеж

(Page & Thomas, 1977, p. 113).

Поставено в контекста на неформалното учене отношението свободно време - учене придобива различен смисъл. Неформалното учене разчупва пространството на осъществяване характерно за формалното учене. Неформалното учене е термин, който обединява различни процеси и активности и може да се осъществява в различни пространства и контексти. Това концептуализиране на ученето вече очертава и потенциална обвързаност със свободното време.

Връзка между свободното време и учене

Отношенията между учене и свободно време могат да се проследят в два плана.

Първият разглежда възможностите на ученето за осмисляне на самото свободно време, за организирането около активности с които може да се повлияе върху благоденствието, здравето, самоутвърждаването и изграждането на идентичността.

Това движение очертава една от целите на ученето в училище - осмислянето на употребите на свободното време, което е на разположение през целия живот. Като тема на ученето свободното време се разглежда чрез поместването в пространството на ценностите, смисъла, здравето, благоденствието, постигането на майсторство, и чрез възможностите на различните активности при неговото структуриране, което очертава и границата между тъмната и светлата страна на свободното време.

Вторият разглежда свободното време в контекста на ученето и е обвързан с отбелязването на възможности за вписването на свободното време в процеса на учене. В

това движение свободното време се превръща в контекст за разгръщане на ученето и превръщането на ученето в източник на позитивни преживявания. Основното предизвикателство при тази линия на анализи е доколко активностите, които структурират свободното време могат да се впишат в процеса на учене или да се разгледат като форми на учене, и доколко са възможни преходите на активностите в различните времеви перспективи. Проектът на Стебинс върху свободното време показва че отделните активности могат да бъдат разглеждани като принадлежащи едновременно на свободното и на „не-свободното“ време - на времето на ученето. Това препокриване очертава и възможности за различен тип преживявания, които не съвпадат с преживяванията породени от наложените изисквания и задължения при формалното учене, зад които чувството за свобода остава затъмнено.

Това, което подсказват анализите е че различните активности, които преминават границите на времевите модуси са изключително чувствителни към развитието на личността. Самият призив за учене през целия живот е положен в хоризонтното присъствие на свободното време. Това е време, което се конституира за мен като хоризонт от обективни възможности по отношение на различните активности свързани с обучението. Ако свободното време заема съществено място в екзистенциалното време, тогава подготовката за живота неизбежно обхваща и подготовката как да се прекарва свободното време – тема, която заслужава достойно внимание в полето на ученето.

В този план малко странно е че темата за свободното време и употребата на свободното време не присъства в съдържанието на много от образователните програми, въпреки че самото учене продължава през свободното време.

Поради „неутрализацията“ на задълженията свободното време предоставя възможности за временни пребивавания в нагласи на безразличие към наложени от вън задължения и за избори на активности, с които е възможно ученето в различни области. Свободното време маркира преходите между свободното и несвободното учене, и присъствие на рефлексия върху избора какво да се добави към ученето. Доколкото е без строго фиксирани граници свободното време може да осигури възможности за:

-разширяване обсега на ученето – за разкъсване времето определено от училището като предостави различни форми и активности, което проблематизира завършеността очертана от времето регламентирано от училището, по този начин свободното време запазва разбирането на ученето като учене без времеви граници;

-пресичания в развитието на силните страни, академичните способности и социалните отношения;

-персонално израстване и ангажиране със смислени дейности, които са форми и за развлечение и извличане на позитивни преживявания, както и за засилване на самоувереността, самоуважението, самоусъвършенстването и развитието на опита.

Свободното време като тема на образованието

Връзката между свободно време и образование проблематизира разбирането за самото образование и отправя едно предизвикателство как да се концептуализира самото свободно време, как да се впише в екзистенциалното време и как да се използва за целите на ученето, как свободното време да присъства като тема на ученето и образованието.

Полагането на свободното време като тема на образованието не събужда възражения. Достойната употреба на свободното време в контекста на образованието е тематизирана чрез отношението на свободното време към пълноценното функциониране на личността, постигането на смислен и удовлетворителен живот, развитието на силните страни и способности, кариерното развитие и академичните постижения. Самото образование в което свободното време присъства като основна тема, включва осъзнаване на ценността на свободното време и обвързване на талантите, способностите и интересите със свободното време, което е с принос за развитието на социалната общност. Свободното време открива възможност за постигане на едно по-дълбоко познаване на собствените способности и за развитие на творческите способности по един възнаграждаващ начин без зависимостта от организирани ресурси. Образованието, което е обвързано със свободното време трябва да осигури възможност за осъзнаване и признаване ценността на свободното време и за неговото пълноценно използване като път за обогатяване, за осъзнаване на възможностите, които се откриват в това време, за осъзнаване на различните ресурси свързани с неговото организиране и преживяване.

Образованието върху свободното време трябва да е обвързано с:

- насърчаване на социални контакти и изграждане на мрежи от приятелства и възможности за организиране на съвместни проекти;

- придобиване на знания и умения, необходими за регулацията на поведението и развитие на самоконтрола;

- развитие на чувството за самоувереност и аз-ефикасност, с насърчаване на творческото и експресивното поведение, с реализиране на уникалните способности и таланти, с улесняване на личностния растеж;

- самоопределението и свободата;

- засилване на самоинициативи и развитие на способности за преодоляване на ограниченията които възпрепятстват преживяването на свободното време;

- разширяване на обсега от активности, които могат да бъдат включени в свободното време, развитие на способности за планиране на свободното време;

- преосмисляне и прогресивно преживяване на значението на свободното време за промяната на начина на живот и развитие.

Представено по-обобщено образованието, което е обвързано със свободното време би трябвало да обхване три групи цели:

- първата група е насочена към осигуряване на знания върху свободното време, за отношението на свободното време към екзистенциалното време и за значението на свободното време;

- втората група е насочена към разкриване на ценността на свободното време, което обвързва свободното време с възможността за постигане на по-добро функциониране и продуктивност, с трансформиране на нагласите към самото свободно време;

- третата група е насочена към обвързване на свободното време с различните активности, както и с осигуряване на способности за организиране на свободното време и за

разграничаването на последиците от конструктивното и деструктивното прекарване на свободното време и влиянията върху развитието на идентичността.

В този контекст могат да се разграничат два типа знания:

-първият тип обхваща знания върху ценността и значението на свободното време и на неговите възможности за удовлетворението от живота;

-вторият тип обхваща знания с инструментална насоченост - знания върху активностите, с които може да се структурира свободното време, ресурсите, които могат да се използват, стратегии за отстраняване на трудностите, които се появяват при опитите да се организира свободното време.

Това, което е специфично за образованието върху свободното време е изграждането на самата общност, ценността на свободното време се преживява в пространството на общността, отделните активности, с които се организира свободното време са споделени с другите активности, което вече предполага стратегии за ефективно участие в общи проекти, за съ-вместно преследване на цели и решаване на проблеми, за интегриране.

Образование върху свободното време в училище

Училището е един от основните източници за социализиране и е натоварено с отговорността да осигури активностите за свободното време. Много от преживяванията в училище притежават потенциал за разбиране на свободното време и за развитие на нагласи и знания как да бъде прекарано. Училището е с огромен потенциал за осигуряване на знания върху употребата на свободното време и за организиране на свободното време.

Едно от предизвикателството пред училищните политики и цели е как да се осигури баланс между свободното време и времето за учене и как училищните ресурси могат да бъдат използвани за развитие на способности за организиране на свободното време, за постигане на равновесие между академична и социална и емоционална и персонална удовлетвореност.

Училището може да повлияе върху свободното време чрез организиране на извънкласните активности. Към тези активности могат да се отнесат експериментиране, творческо учене, участие в различни форуми. Организиране на различни инициативи, създаване на учебни програми, които запознават с ценността на свободното време, модели на свободно време ... (Dattilo, 2000).

Усилията в това движение са обединени от идеята за:

- признаването на значимостта на свободното време за качеството на живот;
- признаването на необходимостта от учебни програми за запознаване с особеностите на свободното време;
- признаването на необходимостта от генериране на активности за структуриране на свободното време като условие за постигане на академичен успех и благополучие;
- признаване на необходимостта от разработване на стратегии за изграждане на адекватни отношения между различните времеви перспективи и взаимното им проникване;

-признаване на необходимостта от разработване на програми за организиране на свободното време при различни групи от деца – със специални образователни потребности, с поведенчески проблеми...;

-признаване на необходимостта от изграждане на ресурси за организиране на свободното време, което подпомага здравето, качеството на живот и благосъстояние.

Програма за организиране на свободното време в контекста на образованието

Обсъждайки възможностите за изграждането на програма за осмисляне на свободното време в пространството на училището, би трябвало да се отбележат следните предпоставки:

-свободното време е един от модусите на екзистенциалното време;

-свободното време открива хоризонт, в който могат да се интегрират активности принадлежащи на различни области;

-свободното време открива възможности за осмисляне на активностите в контекста на изграждащата се идентичност и за преодоляването на разрывите в ценността на отделните активности чрез полагането им в една персонологична перспектива;

-свободното време открива възможности за продължаващо усъвършенстване чрез обвързване на активностите, които са свободно избрани, но вместиращи в себе си цели, които са в обсега на наложеното учене – преследваните учебни цели могат да бъдат вписани в пространството на неучебните цели като под-цели.

Разгледани в контекста на целите програмите са насочени към осигуряване на по-добро качество на живот и здраве чрез ефективно използване на свободното време, което включва култивиране на физически, емоционално-духовни, когнитивни и социални способности и качества, като се използват социалните и културни ресурси на училището и общността.

Самата програма за осмисляне на свободното време е структурирана в групи от уроци, които осигуряват:

-знания за същността на свободно време;

-знания за значението на свободното време за качеството на живота

-нагласи към пълноценно прекарване на свободното време;

-знания за активностите с които може да се структурира свободното време, което би повлияло върху вземането на решения за прекарване на свободното време;

-система от активности, зададени от съответното социално пространство за структуриране на свободното време;

-развитие на социални способности за съвместните взаимодействия през свободното време.

Програмата трябва да осигури:

- възможности за оценяване на ресурсите необходими за организиране на свободното време и решение как да се организира собственото свободно време;

-фиксираните стратегии за организиране на свободното време от учителите в самите класове – различни игри и забавни и развлекателни дейности, които се вметват в самия процес на учене.

Като цяло програмата се опира на четири конструкта:

- знания – разбиране за свободното време;
- персонални ресурси и способности за планиране и организиране на свободното време, за постигане на баланс между релаксиране, възстановяване на силите, избавяне от скуката и подновяване на задълженията;
- ценности;
- положителни нагласи към свободното време.

Заклучение

Опита за очертаване на позитивни връзки между свободното време и ученето открива възможности за разширяване на активностите чрез които могат да се постигнат учебните цели и заедно с това преследването на учебните цели да се обвърже с преживяване на позитивни емоции. За да се реализират тези възможности е необходимо едно по-дълбоко осмисляне на самото свободно време, което може да бъде постигнато чрез превръщането на свободното време в част от самия процес на учене, чрез създаване на учебни програми за смислена употреба на свободното време.

Литература

- Dattilo, J. (2000). Leisure Education Specific Programs, State College, PA, Venture Publishing.
Page, T. G. & Thomas, J. B. (1977). International Dictionary of Education, London, Kogan
Stebbins, R.A. (2012). The idea of leisure: First principles. New Brunswick, NJ: Transaction.

Румен Стаматов, Светлана Сарийска, Галин Цоков
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Rumen Stamatov, Svetlana Sariiska, Galin Tzokov
University of Plovdiv Paisii Hilendarski